

KS. HENRYK WITCZAK ^{a, b, ©}

 0000-0002-6542-3501

- ^a Akademia Katolicka w Warszawie; Studium Teologii, ul. św. Maksymiliana 2, 62-510 Konin, wielkopolskie, PL
- ^b Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, ul. Prymasa Stanisława Karnkowskiego 3, 87-800 Włocławek, PL
- [©] HWitczak@Eta.PL

DEKANAT KONIŃSKI NA PRZEŁOMIE XVIII I XIX WIEKU (1750–1850)

Słowa kluczowe: diecezja, administracja, reorganizacja, dekanat, Konin.

Streszczenie: Dekanat koniński był jednym ze starszych dekanatów w archidiecezji gnieźnieńskiej archidiecezji gnieźnieńskiej, który na przełomie XVIII i XIX w. przeszedł do diecezji kujawsko-kaliskiej, podlegając konsystorzowi kaliskiemu. Do przedstawienia dekanatu użyto podstawowych danych o liczbie parafii, kapłanów i wiernych, oraz wyliczonych danych dodatkowych: liczba kapłanów na parafię i wiernych na kapłana. Dane te ujęto w 16 przedziałach czasowych. Materiałem źródłowym do badania były dokumenty z wizytacji archidiecezji gnieźnieńskiej, a także schematyzmy archidiecezji gnieźnieńskiej i diecezji kujawsko-kaliskiej.

Podstawowy podział administracji kościelnej opiera się na trzech elementach: diecezja, dekanat i parafia. Rola dekanatów wzrosła po Soborze Trydenckim, który wyszedł z założenia, że rozwój sieci dekanalnej ożywi działalność duszpasterską. W rezultacie zwiększyła się liczba dekanatów również w archidiecezji gnieźnieńskiej.

KS. DR HENRYK WITCZAK (1954–). Polski prezbiter (1990) diecezji włocławskiej. Mgr: teologia, 2000 (PWT Warszawa, ST Włocławek); lic. nauk teologicznych: historia Kościoła, 2003 (UMK, Toruń); dr nauk teologicznych: teologia, 2006 (UMK, Toruń). Dyrektor (2010-2016) i wykładowca Studium Teologii w Koninie.

Archidiecezja przechodziła szereg zmian, mających swoją genezę w wydarzeniach politycznych z drugiej połowy XVIII, które doprowadziły do upadku Rzeczypospolitej. Po kolejnej serii wojen prowadzonych pod sztandarami Napoleona Bonapartego sytuacja ziem polskich pogorszyła się. Zmiany w Europie ostatecznie zatwierdził Kongres Wiedeński¹ (1814–1815), a jego ustalenia obowiązywały przez ponad 100 lat. Były one podstawą do rozmów Stolicy Apostolskiej z państwami zaborczymi o reorganizacji granic diecezjalnych na terenie Królestwa Polskiego w roku 1818² i Królestwa Prus w 1821³.

Jednym z dekanatów archidiecezji gnieźnieńskiej, który przeszedł wiele zmian był dekanat koniński, którego dziekan miał siedzibę w Koninie. Do roku 1818 znajdował się on w archidiecezji gnieźnieńskiej, w archidiaconacie gnieźnieńskim, a następnie został włączony do diecezji kujawsko-kaliskiej (włocławskiej), gdzie był podporządkowany konsystorzowi kaliskiemu. W tej diecezji funkcjonował do kolejnej reorganizacji w roku 1925⁴, po której pozostał w diecezji włocławskiej i w niej funkcjonuje do obecnych czasów⁵.

O duchowieństwie w dekanacie konińskim pisał autor tegoż artykułu w „Studiach Włocławskich” w roku 2020⁶, a w innych pracach omawiał funkcjonowanie parafii konińskiej i niejako przy okazji dekanatu konińskiego⁷. W tym przedłożeniu dekanat zostanie ukazany zarówno w okresie przynależności do archidiecezji gnieźnieńskiej, jak i diecezji kujawsko-kaliskiej, w okresie wyznaczonym przez lata 1750–1850.

W ramach artykułu zostanie ukazany dekanat koniński od strony: jego terytorium, duchowieństwa i liczby wiernych. Skutkiem podjętej pracy badawczej będzie wykazanie dla dekanatu średniej liczby parafii,

¹ A. Barańska, *Kongres Wiedeński*, w: EK, t. 9, Lublin 2002, kol. 618–619.

² W. Wójcik, *Ex imposita nobis*, w: EK, t. 4, Lublin 1983, kol. 1461–1462.

³ Z. Zieliński, *De salutare animarum*, w: EK, t. 3, Lublin 1979, kol. 1191–1192.

⁴ M. Konieczny, *Vixdum Poloniae unitas*, w: EK, t. 20, Lublin 2014, kol. 106.

⁵ Granice diecezji włocławskiej były reorganizowane jeszcze dwukrotnie w roku 1992 i 2004, dla obu podstawą prawną była bulla Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae Populus* z 25 III 1992. Zob. W. Kujawski, *Diecezja włocławska i jej granice w dokumentach Stolicy Apostolskiej*, w: *Jan Paweł II Apostoł prawdy*, red. J. Kędziński, Włocławek 2005.

⁶ H. Witczak, *Duchowieństwo dekanatu konińskiego diecezji kujawsko-kaliskiej na tle dekanatów sąsiednich w połowie XIX wieku*, *StWł*, 22(2020), s. 469–500.

⁷ Tenże, *Z życia religijnego w Królewskim Mieście Koninie*, wyd. 1, Włocławek 2006, wyd. 2, Włocławek 2023; tenże, *Xenodochium Świętego Ducha*, w: *Sprawiedliwość, pokój i radość w posługiwaniu biskupim*, red. A. Niemira, K. Rulka, J. Szymański, Włocławek 2010, s. 181–196; tenże, *Życie religijne*, w: *Civitas Konin*, red. J. Łojko, Konin 2011, s. 243–288; tenże, *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w Koninie*, *StWł*, 14(2014), s. 539–556.

duchowieństwa, wiernych, co pozwoli poznać nasycenie parafii wiernymi i duchownymi.

Dla ułatwienia w korzystaniu z tego artykułu podzielono go na następujące punkty: 1) materiał źródłowy i metoda pracy, 2) parafie, 3) kapłani, 4) wierni, 5) dekanat koniński w latach 1750–1850.

1. Prezentacja źródeł i metoda pracy

Podstawowym materiałem źródłowym do przeprowadzenia pracy badawczej były dwa rodzaje źródeł archiwalnych, a mianowicie: akta wizytacyjne i schematyzmy diecezjalne. Akta wizytacyjne były materiałem dokumentacyjnym, powstałym na skutek pracy notariuszy w czasie wizytowania parafii. Początkowo arcybiskupi gnieźnieńscy sami wizytowali wybrany teren przeznaczony do wizytacji, a później wyznaczali do tej działalności swoich delegatów. Zazwyczaj byli to archidiaconi w swoich archidiaconatach, dziekani w dekanatach, a czasem specjalnie do tego delegowani kapłani.

Drugi rodzaj to schematyzmy diecezjalne, których początek wydawania sięga XVIII w. Jednak były to wydawnictwa niepełne, zawierające informacje o składach kapituł i zmarłych kapłanach. Właściwie dopiero od początku XIX wieku archidiecezja gnieźnieńska zaczęła wydawać pełne schematyzmy diecezjalne (SchG), mogące być pomocą do wskazania parafii przynależących do poszczególnych dekanatów⁸.

Również diecezja ze stolicą we Włocławku, na podobnej zasadzie, wydawała swoje schematyzmy, najpierw dla diecezji kujawsko-pomorskiej, a po reorganizacji w roku 1818 dla diecezji kujawsko-kaliskiej (SchK-K)⁹.

Wydawnictwa obu diecezji łączyły w sobie dwa elementy: rubrycele i rocznik diecezjalny. Dla naszych potrzeb istotne są dane zawarte w rocznikach, jak już to powiedziano, popularnie zwanych schematyzmami, które zawierały m.in. wykaz parafii z posługującymi w nich duchownymi.

W niniejszej pracy wykorzystano sprawozdania po wizytacjach archidiecezji gnieźnieńskiej znajdujące się w Archiwum Archidiecezji Gnieź-

⁸ S. Librowski, *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznej Polski znajdujących się w Księgozbiornym Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*: cz. 1: *rubrycele i schematyzmy diecezjalne*: z. 1: *diecezja augustowska – archidiecezja krakowska*, ABMK, 23(1971), s. 259–278, DOI: 10.31743/abmk.6926. Zob. Ł. Krucki, *Rubrycele i schematyzmy archidiecezji gnieźnieńskiej (1532–2019)*, RT, 67(2020), z. 4, s. 9, DOI: 10.18290/rt20674-1.

⁹ S. Librowski, *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznych Polski znajdujących się w Księgozbiornym Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*: cz. 1: *rubrycele i schematyzmy diecezjalne*, z. 4: *archidiecezja warszawska – diecezja żmudzka*, ABMK, 26(1972), s. 134–175, DOI: 10.31743/abmk.6995.

nieńskiej i Archiwum Diecezji Włocławskiej. W pierwszym archiwum znajduje się wizytacja¹⁰: A. Cons. E 23 (1780–1782)¹¹, a w drugim: AAG. Wiz. 24 (1759–1760)¹² i AAG. Wiz. 85 (1790–1791)¹³.

Kolejny materiał źródłowy znajduje się w schematyzmach archidiecezji gnieźnieńskiej z lat: 1807, 1810, 1814, 1816, 1818.

Niewątpliwie typ pracy – artykuł powoduje ograniczenie pracy badawczej, dlatego też postanowiono przyjąć jedynie osiem przedziałów czasowych dla zweryfikowania danych interesującego nas dekanatu w ramach archidiecezji gnieźnieńskiej. Trzy z nich to wizytacje, a pięć pozostałych to schematyzmy. Wizytacje wybrano tak, aby występowały w oddzielnych dziesięcioleciach, co pozwala nam na spojrzenie w dłuższej perspektywie, natomiast schematyzmy mając perspektywę kilkuletnią pozwalają na zauważenie zmian w krótkiej perspektywie czasowej.

Podobnie dla celów porównawczych przyjęto również osiem przedziałów czasowych z okresu diecezji kujawsko-kaliskiej, choć niewątpliwie potrzeby badawcze spowodują zauważenie większej liczby danych.

Porównamy więc dane zawarte w schematyzmach diecezji kujawsko-kaliskiej z lat: 1820, 1821, 1823, 1827, 1828, 1835, 1837, 1838, 1842, 1850. Zwiększona liczba wydawnictw przyjętych do badania wynika z potrzeby zwrócenia uwagi na zmiany, które pojawiały się dziejach dekanatu w ramach diecezji kujawsko-kaliskiej. W naszych pracach całość badań z tego okresu oparto na schematyzmach diecezji kujawsko-kaliskiej.

Po zaprezentowaniu źródeł, które zostały wykorzystane do badania dziejów dekanatu konińskiego, w kolejnych punktach zostaną one podane analizie badawczej, by na końcu wyciągnąć wnioski potrzebne do

¹⁰ Ponieważ praca ma formę artykułu, dlatego przytoczono jedynie sygnatury akt poszczególnych wizytacji, które zaczerpnięto z S. Librowski, który w wykazanym poniżej *Repertorium* podaje pełne tytuły.

¹¹ AAGn, A. Cons. E 23, cz. 4, s. 1–208. Zob. S. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*: cz. 2: *Akta przechowywane w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie*: z. 2: *Sygnatury 21–50: Akta z lat 1775–1820*, ABMK, 33(1976), s. 72[155]–223[307], dekanat koniński, s. 107[191]–109[193], DOI: 10.31743/abmk.7062.

¹² ArDWI, AAG. Wiz. 24, s. 1–99. Zob. S. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*: cz. 1: *Akta przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*: z. 2: *Sygnatury 21–66: Akta z lat 1755–1766*, ABMK, 29(1974), s. 6[182]–156[332], dekanat koniński, s. 40[216]–42[218], DOI: 10.31743/abmk.7025.

¹³ ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 1–279. Zob. S. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*: cz. 1: *Akta przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*: z. 3: *Sygnatury 67–89: Akta z lat 1775–1792*, ABMK, 30(1975), s. 5[334]–131[459], dekanat koniński, s. 112[440]–117[445], DOI: 10.31743/abmk.7033.

zaprezentowania dekanatu konińskiego w interesującym nas okresie. Niniejszy artykuł został więc oparty na metodzie historycznej, czyli prezentacji źródeł i ich analizie.

2. Liczba parafii

Pierwsza analiza zawiera badanie dotyczące liczby parafii¹⁴. Najstarsza wizytacja dekanatu z interesującego nas okresu, przyjęta do naszych badań pochodzi z lat 1759–1760¹⁵. Wymienia ona 29 parafii w dekanacie konińskim, z którymi było złączonych 8 dodatkowych punktów duszpasterskich. Należy zauważyć, że do prepozytury w Koninie było włączone Stare Miasto, natomiast Psary i Słomowo miały wspólnego duszpasterza.

Kolejna wizytacja z roku 1780–1782 wykazuje w ramach dekanatu¹⁶ jedynie 26 parafii i 20 innych punktów duszpasterskich. Jednak wizytacja nie odbyła się w połączonym probostwie konińsko-staromiejskim, gdyż obu nie wykazano (zapewne był tam inny wizytator). Natomiast Słomowo było jak wcześniej częścią parafii w Psarach. Wykazano w tej wizytacji również trzy wspólnoty mansonarzy w Kole, Turku i Tuliszkowie.

W latach 1790–1791 przeprowadzono kolejną wizytację¹⁷. Wykazała ona 28 parafii i 24 inne miejsca duszpasterskie. Co prawda Stare

¹⁴ Przyjęto zasadę fizycznego występowania parafii. Nie weryfikowano, czy parafia była samodzielna, czyli miała duchownego, czy była bez duchownego lub zamknięta.

¹⁵ Parafie w dekanacie konińskim: Konin, Stary Konin, Lisiec, Kuchary Cerkiewne, Dąbroszyn, Sławsk, Rzgów, Grabienice, Trąbczyn, Zagórów, Królików, Grodziec, Rychwał, Grochowy, Tuliszków, Grzymiszew, Turek, Russocice, Kościelec, Biazków, Koło, Dobrów, Brudzew, Krzymów, Janiszew, Psary, Słomowo, Wyszyna i Kowale Pańskie. Punkty duszpasterskie: na terenie parafii Konin – kaplica Świętego Krzyża (wtedy już nie istniała), prepozytura szpitalna Ducha Świętego, klasztor reformatów z kościołem pw. św. Marii Magdaleny; Turek – prepozytura szpitalna z kościołem Świętego Ducha; Koło – prepozytura szpitalna Świętego Ducha, konwent bernardynów; Dobrów – kaplica bł. Bogumiła; Brudzew – prepozytura szpitalna św. Krzyża i św. Jakuba. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 24, s. 3–99.

¹⁶ Do innych należą: na terenie parafii Turek: – kościół św. Leonarda na cmentarzu, kaplice dworskie w Wietchininie, Żukach, Korytowie, prepozytura szpitalna Ducha Świętego; Psary – filia w Słomowie Kościelnym, kaplica dworska w Słomowie Górnym; Janiszew – kaplica dworska Koźmin; Brudzew – prepozytura szpitalna Świętego Ducha i św. Jakuba; Dobrów – kaplica publiczna bł. Bogumiła; Koło – kościółek św. Wawrzyńca, prepozytura szpitalna Świętego Ducha; Sławsk – kaplica pałacowa w Bieczy; Rychwał – kaplica prywatna w miejscu zamku; Kuchary Kościelne – kaplica prywatna cystersów w Świączy. Zob. AAGn, A. Cons. E 23, s. 1–208.

¹⁷ Inne na terenie parafii: Zagórów – kaplica publiczna św. Antoniego, kaplica prywatna w majątku opactwa w Drzewcach, kaplica prywatna w majątku opata Kopojno, kaplica prywatna w pałacu Łukom, kaplica prywatna w dworze Myszaków; Grochowy – kaplica prywatna w pałacu Siąszyce; Rychwał – kaplica prywatna w pałacu; Turek – kaplica publiczna na cmentarzu, prepozytura szpitalna Ducha Świętego i Wniebowzięcia NMP, kaplica prywatna

Miasto było połączone z Koninem, ale proboszcz rezydował w Starym Mieście, a wikariusze w Koninie. Wizytacja nie wykazała kolegów mansjonarzy.

Kolejne badania przeprowadzone zostały na podstawie schematyzmów archidiecezji gnieźnieńskiej. I tak schematyzmy gnieźnieńskie z lat: 1807¹⁸, 1810¹⁹, 1814²⁰, 1816²¹, 1818²² wykazują 26 parafii. Źródło z roku 1807 nie wykazuje żadnych filii, z 1810 wykazuje szpitale w Kole i w Turku, a w latach 1814, 1816, 1818 szpitale w Brudzewie, Kole i Turku.

W nową rzeczywistość diecezjalną, zostając włączony w granice diecezji kujawsko-kaliskiej, dekanat wszedł w całości, uzupełniony jeszcze o jedną parafię z dekanatu pleszewskiego, a mianowicie parafię Szymanowice²³. Dekanat został jednak podzielony, co dało się zauważyć w schematyzmie z 1820²⁴, gdyż w dekanacie konińskim znalazło się 18 parafii²⁵, kolejne 5 parafii (Koło z filią Kościelec, Białków, Brudzew, Dobrowo, Janiszew) stworzyło dekanat kolski²⁶, pozostałe trzy parafie (Kowale Pańskie, Psary, Turek) dołączono do dekanatu stawskiego²⁷.

w rezydencji w Żukach, kaplica prywatna w dworze w Korytkowie, kaplica prywatna w majątku Wietchinin; Psary – filia Słomów Kościelny; Janiszew – kaplica prywatna w dworze w Koźminii; Brudzew – prepozytura szpitalna Świętego Ducha oraz św. Jakuba i św. Marii Magdaleny; Dobrow – kaplica publiczna bł. Bogumiła; Koło – kościółek św. Wawrzyńca, prepozytura szpitalna z kościołem Ducha Świętego, klasztor bernardynów z kościołem Nawiedzenia NMP; Konin – kościół Świętego Krzyża, prepozytura szpitalna Ducha Świętego, klasztor reformatów św. Marii Magdaleny, kaplica Brzeźno; Grzymiszew – kaplica prywatna w dworze Piętno. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, s. 1–290.

¹⁸ SchG 1807, s. 17–18.

¹⁹ SchG 1810, s. 102–103.

²⁰ SchG 1814, s. 87–88.

²¹ SchG 1816, s. 89–91.

²² SchG 1818, s. 97–99.

²³ Wykaz parafii, które przeszły z archidiecezji gnieźnieńskiej do diecezji kujawsko-kaliskiej. Zob. W. Kujawski, *Diecezja kujawsko-kaliska. Opracowanie historyczno-źródłoznawcze*, Włocławek 2011, s. 49–51.

²⁴ SchK-K 1820, s. 13–14.

²⁵ Do dekanatu konińskiego należały parafie: Russocice, Dąbroszyn, Grabienice, Grochowy, Grodziec, Grzymiszew, Konin z filią Stare Miasto, Królików, Kuchary, Lisiec, Rychwał, Rzgów, Sławsk, Szymanowice, Trąbczyn, Tuliszków, Wyszyna, Zagórow. Zob. SchK-K 1820, s. 13–14.

²⁶ Do dekanatu kolskiego należały parafie: Koło z filią Kościelec, Białków, Brudzew, Dęby, Dobrowo, Janiszew, Krzymów, Osiek Mniejszy z Dębniem Królewskim. Zob. SchK-K 1820, s. 14.

²⁷ Do dekanatu stawskiego należały parafie: Opatówek, Błaszki, Głuchów, Goszczanów, Góra, Iwanowice, Kalinowa, Kowale, Malanów, Przespolew, Psary, Staw, Tokary, Tubądzin, Turek, Wąglczew, Wróblew. Zob. SchK-K 1820, s. 11.

Liczba parafii w dekanacie w ramach diecezji kujawsko-kaliskiej ulegała zmianie²⁸. W roku 1820²⁹ wykazano w nim 19 parafii, a przez kolejne trzy lata (1821–1823) wykazywano ich 18. W ciągu kolejnych trzech lat (1824–1850) było 16 parafii. Przez cały okres był jeden kościół filialny (Stare Miasto). Wykazywano także kaplice w 1829–1831: jedną (na terenie parafii Zagórów), by ponownie od 1837 do końca wykazywać jedną.

Dla potrzeb porównawczych bierzemy pod uwagę dane z lat: 1820 – 19 parafii; 1822 – 18, 1823 – 18, 1828 – 16, 1835 – 16, 1837 – 16, 1838 – 16, 1842 – 16, 1850 – 16.

3. Kapłani

Najpierw prześledzimy liczbę kapłanów w poszczególnych parafiach i zauważymy średnią liczbę kapłanów na jedną parafię, a następnie przybliżymy imiennie kapłanów posługujących w tym dekanacie w trzech miejscach: początek okresu 1759/1760, w momencie przejścia z archidiecezji gnieźnieńskiej do diecezji kujawsko-kaliskiej na podstawie SchG 1817 i SchK-K 1820, a następnie wykazemy duchownych pod koniec interesującego nas okresu, a więc w roku 1848.

Na podstawie tych samych źródeł podejmiemy badania dotyczące liczby kapłanów w dekanacie. Wizytacja z lat 1759/1760 wykazuje 29 parafii. Do parafii w: Kole było przypisanych 6 kapłanów (jeden rezydował przy katedrze we Włocławku); w Koninie – 4 kapłanów (w tym jeden rezydował w Krzymowie). Praktycznie w Kole pracowało 5, w Koninie i Turku 3, w Brudzewie i Janiszewie 2, pozostałe parafie miały obsadę jednoosobową³⁰. Parafie dekanatu obsługiwało 43 duchownych. Ponadto w klasztorze w Kole było jeszcze 12 kapłanów-bernardynów³¹, a w Koninie

²⁸ Dekanat koniński: SchK-K 1820, s. 13–14; SchK-K 1821, s. 14; SchK-K 1822, s. 10–11; SchK-K 1823, s. 78–79; SchK-K 1824, s. 77–78; SchK-K 1826, s. 103–104; SchK-K 1827, s. 98–99; SchK-K 1828, s. 93–95; SchK-K 1829, s. 94–95; SchK-K 1830, s. 95–96; SchK-K 1831, s. 85–87; SchK-K 1833, s. 75–76; SchK-K 1834, s. 80–81; SchK-K 1835, s. 81–83; SchK-K 1836, s. 84–85; SchK-K 1837, s. 77–79; SchK-K 1838, s. 85–87; SchK-K 1839, s. 84–86; SchK-K 1840, s. 92–94; SchK-K 1841, s. 91–93; SchK-K 1842, s. 22–23; SchK-K 1843, s. 23–24; SchK-K 1844, s. 23–24; SchK-K 1845, s. 14–15; SchK-K 1846, s. 17–18; SchK-K 1847, s. 18–19; SchK-K 1848, s. 17–19; SchK-K 1849, s. 17–18; SchK-K 1850, s. 17–18.

²⁹ W roku 1820 dekanat obejmował następujące parafie: Russocice, Dąbroszyn, Grabienice, Grochowy, Grodziec, Grzymiszew, Konin, Stare Miasto (filia Konina), Królików, Kuchary, Lisiec, Rychwał, Rzgów, Sławsk, Szymanowice, Trąbczyn (Trombczyn), Tuliszków, Wyszyna, Zagórów. Zob. SchK-K 1820, s. 13–14.

³⁰ ArDWI, AAG. Wiz. 24, s. 3–99.

³¹ Tamże, s. 79.

22 księży zakonnych³², co razem daje 77 księży. Podana liczba zakonników zdecydowanie zawyża liczbę duchownych w dekanacie. Średnia liczba kapłanów na jedną parafię w ramach tej wizytacji wynosiła 2,65.

Wizytacja z lat 1780–1782 przedstawia, jak już to zostało wspomniane, dekanat bez parafii Konin i Stare Miasto, czyli 26 parafii, co powoduje niewątpliwie zmniejszenie liczby kapłanów, których jednak i tak wykazano 37. Co prawda ks. Paciorkowski posiadał dwa beneficja w dekanacie (Koło i Kościelec), a trzecie poza nim (Brzeźnica); ks. Chlebowski miał dwa beneficja (Brudzew i Białków), podobnie ks. Czyżewski (Turek i Kowale). Ostatecznie w Turku posługiwało 4 kapłanów; Brudzewie, Kole i Zagórowie po 3; Rzgowie, Trąbczynie, Tuliszkowie po 2. Pozostałe miały obsługę jednoosobową³³. Przy braku wykazanych zakonników zdecydowanie mniej było duchownych w dekanacie. Średnia więc wynosiła 1,42 kapłana na parafię.

Trzecia wizytacja z lat 1790–1791 wykazuje również 28 parafii, które były obsadzone przez 44 kapłanów. W zespole czteroosobowym posługiwali w Koninie, Kole, Turku; trzyosobowym – Zagórowie; dwuosobowym – Brudzewie, Dobrowie, Russocicach, Rzgowie i Tuliszkowie, pozostałe posiadały obsługę jednoosobową³⁴. Średnia liczba kapłanów na jedną parafię wynosiła 1,57.

Kolejne dane pochodzą ze schematyzmów gnieźnińskich. W 1807 roku wykazano 26 parafii, obsługiwanych przez 24 duchownych. Cztery parafie wakowały (Białków, Dąbroszyn, Kowale, Lisiec), wobec czego w dwóch parafiach (Konin, Turek) było po 2 księży, a w pozostałych obsługa jednoosobowa³⁵. Średnia kapłana na parafię nie osiągała 1, gdyż wynosiła 0,92.

Schematyzm na rok 1810 wykazuje również w dekanacie 26 parafii, które były obsługiwane przez 28 kapłanów. Wakowały trzy parafie (Dąbroszyn, Kowale Pańskie, Zagórow). Trzech kapłanów pracowało w Koninie; po 2 w Kole, Turku, Tuliszkowie. Pozostałe parafie miały obsadę jednoosobową³⁶. Średnia wynosiła 1,07.

W roku 1814 dekanat również składał się z 26 parafii i 32 kapłanów. Wakowały dwie parafie (Dąbroszyn, Kowale), po 3 kapłanów było w dwóch parafiach (Konin, Koło), w czterech parafiach (Brudzew, Russocice,

³² Tamże, s. 18.

³³ AAGn, A. Cons. E 23, s. 11–207.

³⁴ ArDWi, AAG. Wiz. 85, k. 1–290.

³⁵ SchG 1807, s. 17–18.

³⁶ SchG 1810, s. 102–103.

Turek, Zagórów) po 2 kapłanów, a w pozostałych po jednym księdzu³⁷. Średnia na jedną parafię wynosiła 1,23.

W roku 1816 było w dekanacie konińskim 26 parafii z 27 księżmi. Cztery parafie wakowały (Dąbroszyn, Grochowy, Kowale, Kuchary), tylko w Koninie było 3 duchownych, a w 4 parafiach (Russocice, Koło, Turek, Zagórów) posługiwało po 2 duszpasterzy, zaś pozostałe parafie obsadzono po jednym duchownym³⁸. Średnia wynosiła 1,03.

W roku 1818 wykazano 26 parafii, obsługiwanych przez 29 duszpasterzy. Wakowały 3 parafie, choć jedna (Grochowy) miała swojego duszpasterza, a dwie (Dąbroszyn, Kowale Pańskie) nie miała przypisanego duszpasterza. W pięciu parafiach było po 2 duchownych (Konin, Russocice, Koło, Turek, Zagórów), pozostałe miały obsady jednoosobowe³⁹. Średnia wynosiła 1,11.

Przejdźmy teraz do dekanatu w ramach diecezji kujawsko-kaliskiej. W dekanacie konińskim w roku 1820 było 19 parafii. Z których jedna (Dąbroszyn) była zamknięta, a Stare Miasto było filią Konina. Dekanat obsługiwało 19 księży, z których 3 było przypisanych do parafii Konin z filią Stare Miasto, a pozostali posługiwali parafie jednoosobowo⁴⁰. Średnia wynosiła 1.

W 1822 było 18 parafii, z których jedna (Dąbroszyn) była zamknięta, natomiast Stare Miasto było wykazane jako filia Konina. Parafie były obsługiwane przez 21 duchownych, z których 4 obsługiwało jedną parafię Konin z filią Stare Miasto, dwóch obsługiwało jedną parafię (Russocice), pozostali pracowali pojedynczo⁴¹. Średnia 1,16.

W roku 1823 było w dekanacie 18 parafii, z których jedna (Dąbroszyn) była zamknięta, kolejna parafia miała filię (Konin – Stare Miasto), a inna (Rzgów) była pod zarządem dziekana. Parafie były obsługiwane przez 19 kapłanów. Podzielono ich w ten sposób, że obsługa dwuosobowa była w 3 parafiach (Russocice, Konin z filią Stare Miasto, Zagórów) pozostałe miały obsługę jednoosobową. Ponadto reformaci konińscy dostarczali dekanatowi jeszcze 9 księży. Razem więc było 28 księży⁴². Średnia 1,55.

³⁷ SchG 1814, s. 87–88.

³⁸ SchG 1816, s. 89–90.

³⁹ SchG 1818, s. 97–99.

⁴⁰ SchK-K 1820, s. 13–14.

⁴¹ SchK-K 1822, s. 10–11.

⁴² SchK-K 1823, s. 78–79.

Podobnie w roku 1828 było w dekanacie 16 parafii, z których Dąbroszyn był zamknięty. Podwójną obsadę miały trzy parafie: Konin z filią Stare Miasto, Tuliszków i Zagórów, pozostałe parafie miały jednoosobową obsługę. Ponadto wśród reformatów było jeszcze 6 kapłanów. Razem kapłanów było 24⁴³, a średnia wynosiła 1,5.

W roku 1835 było w dekanacie 16 parafii, z czego jedna (Dąbroszyn) nieczynna. Parafie były obsługiwane przez 20 kapłanów, rozdzielonych w ten sposób, że jedna parafia (Konin z filią Stare Miasto) miała 4 kapłanów, dwie parafie (Tuliszków, Zagórów) miały obsadę dwuosobową, a pozostałe jednoosobową. Ponadto w klasztorze reformatów było jeszcze 9 księży. Razem więc było 29 kapłanów⁴⁴ w dekanacie, co daje średnią 1,81.

W roku 1837 było 16 parafii, z których jedna (Dąbroszyn) była zamknięta, natomiast inna (Lisiec) była pod zarządem dziekana, ale na miejscu był duchowny, który prowadził parafię. Do tych parafii przypisanych było 19 duchownych, rozdzielonych w ten sposób, że jedna parafia (Konin z filią Stare Miasto) miała 3 duchownych, po 2 było w dwóch parafiach (Tuliszków, Zagórów), pozostałe miały po jednym księdzu. Księżę dostarczał również klasztor reformatów, tym razem 9 kapłanów. Razem więc było w dekanacie 28 duchownych⁴⁵. Średnia 1,75.

W roku 1842 w dekanacie było 16 parafii, z których jedna (Dąbroszyn) nie funkcjonowała, a inna (Lisiec) była w zarządzie dziekana. Do pracy w nich skierowano 21 księży, rozdzielonych w ten sposób, że dwie parafie (Konin z filią Stare Miasto, Zagórów) miało po 3 duchownych, po 2 pracowało w trzech parafiach (Grzymiszew, Rzgów, Tuliszków), pozostałe były obsługiwane przez pojedynczych kapłanów. Dekanat zasilali kapłani z klasztoru reformatów, których było 7. Razem więc było 28 księży⁴⁶. Średnia 1,75.

W roku 1850 w dekanacie było 16 parafii, z których jedna (Dąbroszyn) nie funkcjonowała, a ks. M. Drozdowski był zarządcą Konina z filią Stare Miasto i Liśca. Dekanat był obsługiwany przez 20 duchownych, rozdzielonych w ten sposób, że jedna parafia (Konin z filią Stare Miasto) miała 4 księży, po 2 było w trzech parafiach (Grzymiszew, Tuliszków,

⁴³ SchK-K 1828, s. 93–95.

⁴⁴ SchK-K 1835, s. 81–83.

⁴⁵ SchK-K 1837, s. 77–79.

⁴⁶ SchK-K 1842, s. 22–23.

Zagórów), pozostali funkcjonowali pojedynczo. Klasztor dostarczał jeszcze 6 kapłanów zakonników. Razem więc było 26 kapłanów⁴⁷. Średnia 1,625.

W czasie wizytacji 1759/1760 w dekanacie konińskim pracowało 43 duchownych. Byli to: Bińkiewicz Roch, Borecki Wojciech, Brukarski Jakub, Brzostowski Jakub, Chylewski Jan, Czyżewski Tomasz, Danielewicz Tomasz, Głoszkowski Kazimierz Roch, Gośliński Jan, Goździkiewicz Walenty, Gomulski Jan, Hulewicz Piotr, Jasionowski Jan, Kleyst Maciej, Korycki Józef, Kostrzewski Antoni, Koszucki Roch, Krotomski Marcin, Krzymański Błażej, Lendowski Marcin Karol, Lische Jan, Maniszewski Maciej Błażej, Mielecki Franciszek, Maliński Maciej, Maliński Mikołaj, Mroczkowski Piotr, Podczaski Stanisław, Podgoński Jan, Potempski Wojciech, Pozorski Maciej, Repelewski Marcin, Rossowski Paweł, Siedliński Wawrzyniec Wojciech, Sumiński Stefan Sebastian, Szymański Piotr, Tyda Piotr, Włostowski Michał, Wojciechowski Maciej, Wokowski Kasper, Wróblewski Jan, Zawałowicz Jan, Zbonkowski Franciszek, Żychliński Ignacy⁴⁸.

W roku 1817 w dekanacie konińskim posługiwało 27 księży: Cielecki Celestyn, Czosnakiewicz Wojciech, Dąbrowicz Józef, Dobkiewicz Placyd, Dultz Jan, Durecki Ludwik, Hoppe Saturnin, Jaworski Nepomucen, Kowalski Wojciech, Krzyżanowski Jacek, Lampert Augustyn, Loska Antoni, Maciejewski Feliks, Maciejowski Benedykt, Maliński Wojciech, Miaskowski Wojciech, Marcinkowski Filip, Rayski Karol, Rayski Sebastian, Sromocki Nepomucen, Szremowicz Marcin, Starowicz Józef, Stefanowski Tomasz, Szatkowski Mikołaj, Weith Karol, Wieliński Józef, Żurkowski Józef⁴⁹. W dekanacie duchowni ci nie kumulowali beneficjów, ale były dwa przypadki kumulacji w różnych dekanatach: Celestyn Cielecki miał drugie beneficjum w dekanacie słupeckim (Myślibórz). Na podobnej zasadzie Karol Weith drugie beneficjum miał w dekanacie sompoleńskim (Morzysław). Z tej liczby większość duchownych pozostała w swoim dekanacie w roku 1820⁵⁰, a inni pozostając na swoich parafiach przeszli do innych dekanatów⁵¹. Ostatecznie więc na 27 duchownych, 23 znalazło się

⁴⁷ SchK-K 1850, s. 16–18.

⁴⁸ ArDWł, AAG. Wiz. 24, s. 3–99.

⁴⁹ SchG 1817, s. 89–90.

⁵⁰ SchK-K 1820, s. 13–14.

⁵¹ Przede wszystkim dekanaty: kolski i stawski. Zob. SchK-K 1820, s. 11, 14.

w diecezji kujawsko-kaliskiej, a 4 nie zidentyfikowano⁵² (Krzyżanowski Jacek, Durecki Ludwik, Rajski Karol, Jaworski Nepomucen).

Ostatnie zestawienie księży dekanatu konińskiego pochodzi z roku 1848, wykazano wtedy 21 kapłanów⁵³: Buczyński Józef, Daniszewski Wawrzyniec, Drozdowski Maciej, Głowienkowski Wiktor, Grzybowski Stanisław, Kaszewski Teodor, Kegel Maksymilian, Kobierski Kazimierz, Kobyliński Józef, Latosiński Stefan, Łojewski Michał, Puławski Xawery, Przybyłowicz Ignacy, Rogoziński Teodor, Rozpędowski Mikołaj, Skupieński Julian, Talczyński Maciej, Trzęsowski Oddo, Urbanowski Mateusz, Wadowski Mikołaj, Wyrąbkiewicz Faustyn. Natomiast inne źródło⁵⁴ podaje jeszcze dwa nazwiska: Kobierski Kazimierz i Łojewski Michał. Duchowni posługujący w dekanacie konińskim w roku 1848 zostali szczegółowo omówieni w innym artykule⁵⁵.

4. Wierni

Kolejnym elementem wartym zauważenia przy omawianiu dekanatu konińskiego jest liczba wiernych. Najpierw przypomnijmy sobie, że w interesującym nas okresie wielkość parafii określano na różne sposoby. Przede wszystkim czyniono to na podstawie wielkości uposażenia. Innym sposobem było obliczanie na podstawie liczby wiernych przystępujących do spowiedzi i Komunii św. wielkanocnej. Natomiast mniej zwracano uwagę na faktyczną liczbę wiernych mieszkających na terenie parafii, choć niektóre sprawozdania wykazywały liczbę osób mieszkających na terenie parafii.

Jedną z wizytacji, która wykazywała liczbę parafian, była wizytacja o sygnaturze AAG. Wiz. 85⁵⁶, która została spisana w 1792, a dane dotyczące liczby wiernych pochodzą z roku 1790. Ponieważ ta wizytacja odnosi się do okresu przynależności dekanatu do archidiecezji gnieźnieńskiej, dlatego zostanie przytoczona jako pierwsza. Otóż wizytacja ta przedstawia nastę-

⁵² Niezidentyfikowany to ksiądz występujący w 1817 w archidiecezji gnieźnieńskiej, ale nieodnaleziony w latach 1820 (kujawsko-kaliska) i 1822 (gnieźnieńska).

⁵³ Zestawienie podaje 21 nazwisk. Zob. SchK-K 1848, s. 17–18.

⁵⁴ Prawdopodobnie w czasie wykonywania zestawienia przebywali poza dekanatem. Zob. ArDWI, Różne 46, k. 33–43.

⁵⁵ Witczak, *Duchowieństwo dekanatu konińskiego diecezji kujawsko-kaliskiej*, s. 469–500.

⁵⁶ Zob. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*: cz. 1: *Akta przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*: z. 3: *Sygnatury 67–89: Akta z lat 1775–1792*, s. 112[440]–117[445].

pujący stan mieszkańców⁵⁷ w poszczególnych parafiach: Sławsk – 621⁵⁸, Rzgów – 1419⁵⁹, Trąbczyn – 760⁶⁰, Zagórow – 2734⁶¹, Królików – 1370⁶², Grodziec 376⁶³, Grabienice – 974⁶⁴, Grochowy – 493⁶⁵, Rychwał – 309⁶⁶, Kuchary – 542⁶⁷, Dąbroszyn – 365⁶⁸, Lisiec – 444⁶⁹, Tuliszków – 1394⁷⁰, Turek – 3004⁷¹, Kowale – 393⁷², Psary – 797⁷³, Janiszew – 417⁷⁴, Brudzew – 1286⁷⁵, Dobrów – 946⁷⁶, Koło – 1097⁷⁷, Krzymów – 421⁷⁸, Russocice – 1778⁷⁹, Konin – 1351⁸⁰, Stare Miasto – 1210⁸¹, Kościelec – 922⁸², Wyszyna – 605⁸³, Grzymiszew – 500⁸⁴. Dekanat więc liczył 26 641 wiernych.

⁵⁷ W tekście podano ogólną liczbę mieszkańców parafii, czasem wykazaną jako liczbę dusz. Natomiast w przypisie dodatkowo podano: liczbę spowiadających się i komunikujących, dysydentów (protestantów), Żydów.

⁵⁸ ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 1v.

⁵⁹ Rzgów – 1100 spowiedź. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 12v.

⁶⁰ Trąbczyn – 123 dysydentów. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 24v.

⁶¹ Tamże, k. 34.

⁶² Tamże, k. 47.

⁶³ Grodziec – 376 dusz, komunikowało 201, dysydentów 339, Żydów brak. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 55.

⁶⁴ Grabienice – komunikujących 948. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 60v.

⁶⁵ Grochowy – komunikujących 422, dysydentów 13. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 70.

⁶⁶ Rychwał – komunikujących 298. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 78.

⁶⁷ Tamże, k. 85v.

⁶⁸ Tamże, k. 94v.

⁶⁹ Lisiec – katolików 416, komunikujących 330, dysydentów 28. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 100.

⁷⁰ Tamże, k. 106v.

⁷¹ Tamże, k. 123v.

⁷² Kowale – katolików 390, dysydentów 3, komunikujących 350. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 136.

⁷³ Tamże, k. 142v.

⁷⁴ Tamże, k. 147v.

⁷⁵ Tamże, k. 157.

⁷⁶ Tamże, k. 170.

⁷⁷ Koło – 892 katolików. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 178v.

⁷⁸ Tamże, k. 201.

⁷⁹ Russocice – komunikujących 887. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 208.

⁸⁰ Tamże, k. 227v.

⁸¹ Tamże, k. 256.

⁸² Tamże, k. 264v.

⁸³ Tamże, k. 271.

⁸⁴ Grzymiszew – komunikujących 480. Zob. ArDWI, AAG. Wiz. 85, k. 277.

Schematyzmy kujawsko-kaliskie dopiero od roku 1828 podają liczbę wiernych w poszczególnych parafiach. W badanym okresie wykazywano po 16 parafii. Dla zorientowania w wielkości poszczególnych parafii dane z 1828 przytoczymy w całości: Konin posiadał 3385 wiernych, Stare Miasto – 1690⁸⁵, Dąbroszyn – nie wykazano wiernych⁸⁶, Grabienice – 1379, Grochowy – 980, Grodziec – 930, Grzymiszew – 881, Królików – 1713, Kuchary – 1090, Lisiec – 618, Rychwał – 958, Rzgów – 1883, Sławsk – 812, Szymanowice – 2272, Trąbczyn – 950, Tuliszków – 2609, Zagórów – 4617. Razem więc dekanat liczył 26 660 wiernych⁸⁷.

W kolejnych latach zauważmy już tylko ogólną liczbę mieszkańców w dekanatach i tak: 1835 – 27 562⁸⁸; 1837 – 27 688⁸⁹; 1842 – 25 541⁹⁰; 1850 – 27 345⁹¹.

5. Dekanat koniński 1750–1850

Do opisanie dekanatu konińskiego przyjęto materiały źródłowe pochodzące z wizytacji i schematyzmów diecezjalnych. Dla opisu wykorzystano osiem przedziałów czasowych (1759–1760; 1780–1782; 1790–1791; 1807; 1810; 1814; 1816; 1818) z okresu archidiecezji gnieźnieńskiej i osiem (1820; 1822; 1823; 1828; 1835; 1837; 1842; 1850) z okresu diecezji kujawsko-kaliskiej.

W opisie weryfikowano kilka elementów: liczbę parafii, liczbę kapłanów i liczbę wiernych. W pierwszych dwóch przypadkach wykazano po 16 danych, natomiast w trzecim jedynie 6. Konsekwencją tych trzech elementów weryfikacyjnych będą dane pokazujące: liczbę kapłanów na jedną parafię i liczbę wiernych na jednego kapłana. Na koniec zauważymy średnią liczbę parafii, kapłanów i wiernych w badanym okresie.

Początkowo dekanat znajdował się w ramach archidiecezji gnieźnieńskiej i niewątpliwie zaliczany był do większych dekanatów tej archidiecezji, o czym świadczy liczba parafii w tym okresie.

⁸⁵ Dane dotyczące Starego Miasta występują tylko w 1828, później – jak się domyślamy – podaje się wspólną liczbę dla połączonych parafii Konin i Stare Miasto. Porównując jednak te dane wydaje się, że Stare Miasto nie było uwzględniane w liczbie wiernych.

⁸⁶ Nie wykazywano w ogóle wiernych, zapewne liczono ich razem z Kucharami Kościelnymi.

⁸⁷ SchK-K 1828, s. 93–94.

⁸⁸ SchK-K 1835, s. 81–83.

⁸⁹ SchK-K 1837, s. 81–83.

⁹⁰ SchK-K 1842, s. 22–23.

⁹¹ SchK-K 1850, s. 17–18.

W połowie XVIII wieku dekanat składał się z 29 parafii. W dekanacie posługiwało 77 kapłanów. Tak wysoka ich liczba wynikała z faktu, że wizytacja wykazała dwa klasztory na terenie dekanatu, które dostarczyły dużą liczbę duchownych. Średnia liczba duchownych na parafię wynosiła 2,65. Nie mamy danych dotyczących liczby wiernych, nie możemy więc zweryfikować danych dotyczących liczby wiernych na kapłana.

Kolejna wizytacja z początku lat osiemdziesiątych XVIII wieku wykazuje mniejszą liczbę parafii, jednak faktycznie była ona taka sama. Stan ten wynikał z faktu, że dziekan wizytował dekanat, a parafię dekanalną konińsko-staromiejską wizytował inny kapłan. Niestety tego protokołu wizytacyjnego nie dołączono. Została zatem wykazana liczba 26 parafii, w których posługiwało 37 kapłanów, wśród których nie wykazano zakonników. Zatem średnia kapłanów pracujących wynosiła 1,42. Brak danych dotyczących liczby wiernych.

Trzecia wizytacja z lat dziewięćdziesiątych XVIII wieku wykazuje 28 parafii, ponieważ Stare Miasto traktowane było jako filia Konina. Parafie te obsługiwało 44 duchownych, nie wykazano zakonników. Średnia wynosiła 1,57 duchownego na parafię. Posiadamy jednak dane dotyczące liczby wiernych – 26 641, wobec czego można określić, że na jednego kapłana przypadało średnio 605,47 osób.

W roku 1807 dekanat liczył 26 parafii, które były obsługiwane przez 24 kapłanów. Średnia liczba kapłanów na parafię wynosiła 0,92 i była to najmniejsza średnia w badanym okresie. Niewątpliwie początek XIX wieku i trwające wtedy wojny nie sprzyjały rozwojowi powołań kapłańskich. Sytuacja ta będzie widoczna także w kolejnych badanych okresach. W roku 1810 dekanat również składał się z 26 parafii, tym razem obsługiwanych przez 28 kapłanów. Średnia liczba kapłanów na parafię wynosiła już nieco więcej bo 1,07. W kolejnym przebadanym okresie – w roku 1814 – nadal było w dekanacie konińskim 26 parafii, jednak obsługiwanych już przez 32 księży, a więc średnia kapłanów na parafię wynosiła 1,23. W roku 1816 ponownie wykazano w tym dekanacie 26 parafii. Były one obsługiwane przez 27 kapłanów, co daje średnią 1,03 duchownego na parafię. W roku 1818 – ostatnim w granicach archidiecezji gnieźnieńskiej – wykazano w dekanacie konińskim 26 parafii. Były one obsługiwane przez 29 księży, średnia wynosiła zatem 1,11.

Po reorganizacji granic diecezjalnych w roku 1818 dekanat koniński przeszedł do diecezji kujawsko-kaliskiej. Spowodowało to zmniejszenie

dekanatu, a także, zwłaszcza na początku tego okresu liczne zmiany sieci dekanalnej. W opisie dekanatu będziemy stosować podobne zasady jak wyżej.

W roku 1820 w dekanacie było 19 parafii, obsługiwanych przez 19 kapłanów. Średnia kapłana na parafię wynosiła 1. W 1822 roku dekanat stanowiło 18 parafii, które były obsługiwane przez 21 duchownych, średnia więc wynosiła 1,16. Od 1823 wyraźnie zwiększyła się liczba kapłanów mieszkających na terenie dekanatu, co było spowodowane wykazywaniem zakonników z klasztoru reformatów w Koninie i trwało do końca badanego okresu. W tym więc roku było 18 parafii, obsługiwanych przez 28 duchownych, co pozwoliło na podwyższenie procentowej liczby kapłanów na jedną parafię do 1,55.

Natomiast od roku 1828 w rocznikach diecezjalnych pojawia się informacja o liczbie wiernych w poszczególnych parafiach. I tak, w tym roku było 16 parafii, obsługiwanych przez 24 duchownych, a średnia wynosiła 1,5. Ponieważ doszły kolejne dane czyli liczba wiernych, to zauważmy, że w tym roku było 26 660 mieszkańców. Natomiast średnia liczba wiernych na kapłana wynosiła 1110,83, co stanowiło największą liczbę wiernych na jednego kapłana.

W kolejnym roku 1835 wykazano 16 parafii, obsługiwanych przez 29 kapłanów, średnia liczba kapłanów na parafię wynosiła 1,81. Schematyzm podaje również liczbę mieszkańców dekanatu 27 562, co daje średnią wiernych na jednego kapłana 950,41. W roku 1837 zauważono 16 parafii, obsługiwanych przez 28 duchownych, co daje średnią 1,75 kapłana na parafię. Wykazano również 27 688 wiernych w dekanacie, co daje 988,85 mieszkańców na jednego kapłana. W roku 1842 było 16 parafii i 28 duchownych, co daje średnią 1,75. Ponadto odnotowano 25 541 mieszkańców, zatem średnia na jednego kapłana wyniosła 912,17.

W ostatnim roku badanego okresu w dekanacie było 16 parafii, które były obsługiwane przez 26 duchownych, średnio więc 1,625 kapłana na parafię. Wiernych w dekanacie wykazano 27 345, średnio na jednego kapłana 1051,73.

Ostatecznie w badanym okresie możemy zauważyć, że średnia liczba parafii wynosiła 21,75; średnia liczba kapłanów 31,31; średnia liczba kapłanów na parafię 1,44. Średnia liczba wiernych w badanym okresie wynosiła 26 906, a średnia liczba wiernych na jednego kapłana 936,57. Dane podsumowujące wykazano w poniższej tabeli.

Tabela 1. Dekanat koniński 1750–1850

Przedział czasowy	Parafie [liczba]	Kapłani [liczba]	Kapłanów/parafię	Wierni [liczba]	Wiernych/kapłanów
1759/60	29	77	2,65	—	—
1780/82	26	37	1,42	—	—
1790/91	28	44	1,57	26 641	605,47
1807	26	24	0,92	—	—
1810	26	28	1,07	—	—
1814	26	32	1,23	—	—
1816	26	27	1,03	—	—
1818	26	29	1,11	—	—
1820	19	19	1	—	—
1822	18	21	1,16	—	—
1823	18	28	1,55	—	—
1828	16	24	1,5	26 660	1110,83
1835	16	29	1,81	27 688	950,41
1837	16	28	1,75	27 688	988,85
1842	16	28	1,75	25 541	912,17
1850	16	26	1,625	27 345	1951,73
w okresie	21,75	31,31	1,44	26 906	936,57

* * *

Dekanat koniński był jednym ze starszych dekanatów w archidiecezji gnieźnieńskiej archidiecezji gnieźnieńskiej, który w interesującym nas okresie przeszedł do diecezji kujawsko-kaliskiej, podlegając konsystorzowi kaliskiemu. Okres od połowy XVIII do połowy XIX wieku to czas burzliwych wydarzeń politycznych, których skutki miały wpływ na życie Kościoła, a zwłaszcza na reorganizację granic diecezjalnych.

Przedstawiając dekanat na przełomie funkcjonowania w dwóch jednostkach administracyjnych Kościoła, starano się nie wprowadzać rozróżnień między jedną a drugą diecezją. Dlatego do określenia dekanatu przyjęto jednolite elementy porównawcze: liczbę parafii, liczbę kapłanów, a gdy były możliwości archiwalne również liczbę wiernych w dekanacie. Te trzy elementy pozwoliły na zauważenie dodatkowych danych, a mianowicie: liczbę kapłanów na jedną parafię i liczbę wiernych na jednego kapłana. Dane te ukazano w 16 przedziałach czasowych, 8 dla okresu archidiecezji gnieźnieńskiej i 8 dla diecezji kujawsko-kaliskiej.

Podstawą archiwalną dla tych badań były wizytacje archidiecezji gnieźnieńskiej i schematyzmy zarówno archidiecezji gnieźnieńskiej jak i diecezji kujawsko-kaliskiej.

Tok pracy badawczej ukazano w oparciu o pięć punktów: materiał źródłowy i metoda pracy; parafie; kapłani; wierni; dekanat koniński w latach 1750–1850.

DEANERY OF KONIN AT THE TURN OF THE 18TH AND 19TH CENTURIES (1750–1850)

Keywords: diocese, administration, reorganization, deanery, Konin.

Abstract: The Konin deanery was one of the older deaneries in the Gniezno archdeaconry of the Gniezno archdiocese, which at the turn of the 18th and 19th centuries was transferred to the Kuyavian-Kalisz diocese, subordinated to the Kalisz consistory. To present the deanery, basic data on the number of parishes, priests and faithful were used, as well as additional calculated data: number of priests per parish and the faithful per priest. These data were included in 16 time intervals. The source material for the study were documents from the visitation of the Archdiocese of Gniezno, as well as diagrams of the Archdiocese of Gniezno and the Diocese of Kujawy-Kaliska.

BIBLIOGRAFIA

Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie, A. Cons. E 23, cz. 4, s. 1–208.

Archiwum Diecezjalne we Włocławku, AAG. Wiz. 24, s. 1–99; AAG. Wiz. 85, k. 1–279; Różne 46, k. 33–43.

Schematyzmy archidiecezji gnieźnieńskiej: 1807, s. 17–18; 1810, s. 102–103; 1814, s. 87–88; 1816, s. 89–91; 1817, s. 89–90; 1818, s. 97–99.

Schematyzmy diecezji kujawsko-kaliskiej: 1820, s. 11; 1820, s. 13–14; 1821, s. 14; 1822, s. 10–11; 1823, s. 78–79; 1824, s. 77–78; 1826, s. 103–104; 1827, s. 98–99; 1828, s. 93–95; 1829, s. 94–95; 1830, s. 95–96; 1831, s. 85–87; 1833, s. 75–76; 1834, s. 80–81; 1835, s. 81–83; 1836, s. 84–85; 1837, s. 77–79, 81–83; 1838, s. 85–87; 1839, s. 84–86; 1840, s. 92–94; 1841, s. 91–93; 1842, s. 22–23; 1843, s. 23–24; 1844, s. 23–24; 1845, s. 14–15; 1846, s. 17–18; 1847, s. 18–19; 1848, s. 17–19; 1849, s. 17–18; 1850, s. 16–18.

Barańska A., *Kongres Wiedeński*, w: EK, t. 9, Lublin 2002, kol. 618–619.

Konieczny M., *Vixdum Poloniae unitas*, w: EK, t. 20, Lublin 2014, kol. 106.

Krucki Ł., *Rubrycele i schematyzmy archidiecezji gnieźnieńskiej (1532–2019)*, RT, 67(2020), z. 4, s. 5–39, DOI: 10.18290/rt20674-1.

- Kujawski W., *Diecezja włocławska i jej granice w dokumentach Stolicy Apostolskiej*, w: Jan Paweł II *Apostoł prawdy*, red. J. Kędzierski, Włocławek 2005.
- Kujawski W., *Diecezja kujawsko-kaliska. Opracowanie historyczno-źródłoznawcze*, Włocławek 2011.
- Librowski S., *Katalog rubrycel i schematyzmów diecezji i zakonów historycznej Polski znajdujących się w Księgozbiornym Podręcznym Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*: cz. 1: *rubrycele i schematyzmy diecezjalne*: z. 1: *diecezja augustowska – archidiecezja krakowska*, ABMK, 23(1971), s. 213–310, DOI: 10.31743/abmk.6926; z. 4: *archidiecezja warszawska – diecezja żmudzka*, ABMK, 26(1972), s. 89–197, DOI: 10.31743/abmk.6995.
- Librowski S., *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*: cz. 1: *Akta przechowywane w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*: z. 2: *Sygnatury 21–66: Akta z lat 1755–1766*, ABMK, 29(1974), s. 6[182]–156[332], DOI: 10.31743/abmk.7025; z. 3: *Sygnatury 67–89: Akta z lat 1775–1792*, ABMK, 30(1975), s. 5[334]–131[459], DOI: 10.31743/abmk.7033; cz. 2: *Akta przechowywane w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie*: z. 2: *Sygnatury 21–50: Akta z lat 1775–1820*, ABMK, 33(1976), s. 72[155]–223[307], DOI: 10.31743/abmk.7062.
- Witczak H., *Z życia religijnego w Królewskim Mieście Koninie*, wyd. 1, Włocławek 2006, wyd. 2, Włocławek 2023.
- Witczak H., *Xenodochium Świętego Ducha*, w: *Sprawiedliwość, pokój i radość w posługiwaniu biskupim*, red. A. Niemira, K. Rulka, J. Szymański, Włocławek 2010, s. 181–196.
- Witczak H., *Życie religijne*, w: *Civitas Konin*, red. J. Łojko, Konin 2011, s. 243–288.
- Witczak H., *Powstanie i rozwój sieci parafialnej w Koninie*, StWł, 14(2014), s. 539–556.
- Witczak H., *Duchowieństwo dekanatu konińskiego diecezji kujawsko-kaliskiej na tle dekanatów sąsiednich w połowie XIX wieku*, StWł, 22(2020), s. 469–500.
- Wójcik W., *Ex imposita nobis*, w: EK, t. 4, Lublin 1983, kol. 1461–1462.
- Zieliński Z., *De salutare animarum*, w: EK, t. 3, Lublin 1979, kol. 1191–1192.